

(Alleen het gesproken woord geldt)

SPEECH VAN DE VOORZITTER VAN DE EERSTE KAMER, MR. Y.E.M.A. TIMMERMAN-BUCK, T.B.V. DE PUBLIEKSDAG VAN DE MIGRANTENWEEK OP 15 NOVEMBER 2003 IN HET KERKENCENTRUM DE NIEUWE STAD TE AMSTERDAM ZUID OOST.

Zojuist heb ik een manifest in ontvangst mogen nemen, getiteld „*Samenleven in verscheidenheid anno 2003*“. Het is bijzonder als mensen en organisaties met zo verschillende achtergronden op deze wijze mét elkaar een signaal willen afgeven, een signaal van verandering en van verwachting. Daarmee bent u zelf vandaag al een illustratie van uw eigen thema „*Samenleven in verscheidenheid*”.

Ik heb begrepen dat bij uw uitnodiging aan mij een rol heeft gespeeld dat ik onder-voorzitter ben geweest van de Commissie Gelijke behandeling, een nationale semi-rechterlijke instantie die de anti-discriminatiewetgeving toetst. Ik sta hier nu echter als Voorzitter van Eerste Kamer. Die twee functies, het onder-voorzitterschap van de Commissie en het Voorzitterschap van de Kamer, hebben wel één zaak gemeen: ik moet mij onthouden van politieke uitspraken. Dat laat ik dan ook over aan mijn 74 collega's in Eerste Kamer, aan de collega's in de Tweede Kamer en in het Europe Parlement, en aan de talloze politici op lokaal en provinciaal niveau.

U heeft mij gevraagd een kort afsluitend woord te spreken. Daarbij sta ik stil bij de reden waarom ik op uw uitnodiging ben ingegaan. Dat is niet omdat ik een aantal van u persoonlijk ken en waardeer, dat is evenmin omdat ik persoonlijk een zekere verbondenheid heb met de Raad van Kerken als initiatiefnemer van de Migrantenweek en met het brede scala van organisaties die de Migrantenweek organiseren. Ik ben als Kamervoorzitter graag op uw uitnodiging ingegaan omdat de overheid, de politiek, 'Den Haag' niet genoeg de noodzaak kan onderkennen van initiatieven van burgers, van maatschappelijke organisaties –al dan niet op levensbeschouwelijke grondslag- en ook van kerken om cohesie in onze samenleving te bevorderen, ervoor te zorgen dat elke mens telt, dat iedereen zich thuis voelt in ons land.

In uw manifest roept u de overheid op om initiatieven van maatschappelijke en levensbeschouwelijke organisaties te ondersteunen die het samenleven van de verschillende bevolkingsgroepen bevorderen. Over de mogelijke financiële impact van die oproep om als overheid voorwaardenscheppend te

zijn kan ik –zoals ik al zei- geen uitspraak doen. Wezenlijker is echter wellicht het volgende. U doet een oproep aan, onder andere, de overheid. Uw oproep doet een intrigerende vraag rijzen: waarom is het door de tijden heen niet de overheid geweest die publiekelijk een dringend appèl doet op burgers, organisaties en kerken om -ieder uiteraard vanuit de eigen verantwoordelijkheid- die gezamenlijke opdracht „Samenleven in verscheidenheid“ mee uitvoering te geven? Waarom is de oproep, het appèl niet in omgekeerde richting gegaan?

Mogelijk heeft dat te maken met verlegenheid. Zeker in tijden van bezuinigen lijkt het al snel hypocriet een dergelijke oproep te doen. Het wezenlijke van die oproep is immers dat die eigen rol en verantwoordelijkheid wordt onderkend, erkend en gestimuleerd. Echter, feit is dat dit –terecht of ten onrechte- al snel door de samenleving wordt ervaren als een onderdeel van een bezuinigingsfilosofie waarbij de overheid de eigen verantwoordelijkheid afschuift richting de getroffen. Maar wat nu als wij ons losmaken van tijden van bezuiniging en verder terug gaan in de historie? Wat als we de economisch goede tijden in ogeschouw nemen? Ook dat waren tijden waarin het immigratie- en integratieproces in ons land zich gaandeweg als problematisch manifesteerde. In die tijden kan evenmin gesproken worden van een breed in de politiek gevoeld en uitgedragen besef dat 'hulp' van vrijwilligers, organisaties en kerken, nodig is. Misschien is een van de redenen daarvan wel de moeite te onderkennen dat de politiek haar eigen grenzen heeft, dat wet- en andere regelgeving niet alles kunnen bewerkstelligen wat wordt beoogd, dat overheidsbeleid het vermogen mist steeds door te dringen tot in de poriën van de samenleving.

Ter illustratie van het laatste noem ik het ABC-project hier in Amsterdam, waar ik in een andere hoedanigheid mee te maken heb gehad. Daar gaat het – kort gezegd- om vrijwilligersprojecten waarbij autochtone vrouwen allochtone vrouwen taalles geven, daarbij ondersteund door deskundigen zodat dit ook goed gebeurt. De allochtone vrouwen worden door de autochtone vrouwen één op één bezocht. Bij de allochtone vrouwen thuis, want deze kunnen, willen en/of mogen niet de deur uit. Door het samen komen van deze vrouwen wordt niet alleen onze Nederlandse taal stukje bij beetje geleerd. Er is tevens sprake van een ontmoeting tussen mensen die iets gemeenschappelijks ervaren in het leven van alledag en daarbij van elkaar leren. Of het nu gaat om de opvoeding van kinderen, het terugdringen van gewichtsproblemen, of het uitwisselen van recepten. Deze bezoeken vormen voor de allochtone vrouwen een springplank om uit het isolement te geraken en bieden de mogelijkheid van contact met onze Nederlandse samenleving: een contact dat niet bedreigend of confronterend is. De autochtone vrouwen,

variërend van studentes tot oudere vrouwen die thuis zitten, ervaren dit als een verrijking van hun leven.

Ik noem dit project als concreet voorbeeld van initiatieven waar de overheid zich onmachtig weet. En overigens: zich onmachtig móet weten, omdat het te ver zou gaan als de overheid zich in dit geval het gezag zou aanmeten om deze vrouwen onder dwang hun voordeur te doen openen.

Het zou van belang zijn als de overheid, maar dan niet alleen in tijden van bezuinigen, uitdraagt dat –zoals het manifest het noemt- een „verdraagzame en betrokken samenleving“ niet tot stand kan komen zonder de geïnspireerde en inspirerende inzet van zoveel vrijwilligers in en buiten kerkelijk verband en al die beroepskrachten in de buurt, op de school of op het werk die begrip tussen mensen bevorderen. Dit als overheid overtuigd en mede daardoor overtuigend uitdragen, en daarmee zichtbaar maken hoeveel perspectiefvolle ontwikkelingen er zijn, is noodzakelijk in een maatschappij die tekenen van verharding in intermenselijke contacten vertoont.

Over respect wordt tegenwoordig veel gesproken. Ook in uw manifest wordt dat begrip gehanteerd. Wederzijds respect tussen mensen is een fundament van beschaving. Respect kan in de onderlinge omgang van mensen moeilijk worden opgebracht als niet aan ten minste twee, even belangrijke, voorwaarden is voldaan.

De eerste voorwaarde is het begrijpen van het anders zijn van de ander. Van diens wortels, van diens cultuur, godsdienst, taal. Zonder kennis van en enig inzicht in dat wat de ander tot die ander maakt, kan noch rationeel worden ingezien noch worden ingevoeld wat gemeenschappelijk is of welke mogelijkheden er zijn om tot een werkelijk samenleven te komen. Kort gezegd: zonder het begrijpen kan er er geen begrip zijn.

Weer een concreet voorbeeld, en wel van één van de zittingen van de Commissie Gelijke Behandeling in een zaak over godsdienstdiscriminatie die ik voorzat. Er was een vrouw die haar hoofddoek wilde dragen tijdens haar werk, dat bestond uit schoonmaakwerkzaamheden. Toen haar baas haar het dragen van de hoofddoek verbood, werd zij emotioneel en volhardde in haar standpunt. Zij zou haar baan daardoor verliezen. Ter zitting zei de werkgever dat hij niet begreep waarom zij zo emotioneel werd en waarom het dragen van die hoofddoek nu zo nodig moest. Na uitleg van de vrouw en een vraag-/antwoord-gesprek daarover begreep hij niet alleen wat een verbod voor haar betekende, maar toonde hij daarover ook begrip. Pas in de zittingzaal werden er niet alleen woorden tegen elkaar gesproken maar gingen partijen met elkaar in gesprek; pas in de zittingzaal hoorde men elkaar niet alleen, maar werd ook naar elkaar geluisterd. De werkgever veranderde zijn zienswijze, de vrouw mocht mét hoofddoek blijven werken. Begrip, ontstaan door het te

begrijpen. Volledigheidshalve voeg ik hieraan toe dat het volgens de wet niet in alle omstandigheden is toegestaan een hoofddoek te dragen.

In de tweede plaats vereist respect verinnerlijking van het wezenlijke besef dat mensen gelijkwaardig zijn. Die gelijkwaardigheid is in artikel 1 in onze Grondwet verwoord en in onze anti-discriminatiewetgeving uitgewerkt. Bij die gelijke behandelingswetgeving wordt -als het gaat om b.v. ras, geslacht, religie- gesproken over 'persoonskenmerken'. Dat zijn wezenlijke eigenschappen, kenmerken zonder welke de betrokkene niet zou zijn wie hij of zij is. Die eigenschappen vereisen respect. In de praktijk van alledag ziet ook daar de overheid haar beperkingen, namelijk als het gaat om het scheppen van voorwaarden voor wederzijds respect. Regelgeving en beleid zijn ter zake onmisbaar maar schieten naar hun aard te kort als harten en zielen van mensen moeten worden geraakt. De oproep in uw manifest richt zich daarom terecht niet alleen tot de overheid, maar ook tot de bewoners van Nederland, tot religieuze en levensbeschouwelijke groeperingen, tot vakbonden en werkgeversorganisaties, en tot maatschappelijke en migrantenorganisaties.

Ik heb mij nu tot u gericht: tot de Raad van Kerken als initiatiefnemer van de migrantenweek en tot het CNV, Cura Migratorum, tot Kerkinactie, de FNV, FORUM, het Missionair Centrum, tot Oikos en SKIN, als organisatoren. Niet alleen om u te complimenteren met de Migrantenweek en om uw manifest in ontvangst te nemen maar vooral – en daarmee ben ik weer terug bij het begin, bij de reden van mijn komst- om tot uitdrukking te brengen hoezeer de politiek, hoezeer onze samenleving uw inzet nodig heeft. Ik wens u van ganser harte inspiratie, doorzettingsvermogen en succes toe!

Ik dank u voor uw aandacht.